

The Problem

1. Talmud, Shabbat 21a-b

אמר רב הונא: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן בחנוכה, בין בשבת בין בחול. אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא? קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה.

ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה.

אמר רבי זירא אמר רב מתנה ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רב: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמיה מאי טעמא דרב? קסבר כבתה אין זקוק לה, ואסור להשתמש לאורה. אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי ירמיה ולא קיבלה כי אתא רבין אמרו רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי יוחנן וקיבלה.

2. Talmud, Shabbat 23a

אמר רבי יהושע בן לוי: כל השמינים כולן יפין לנר, ושמן זית מן המובחר. אמר אביי: מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי, אמר האי משך נהורי טפי. כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי, מהדר אמשחא דזיתא, אמר האי צליל נהוריה טפי.

3. Tosafot Shabbat 23a מריש

מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי - נראה דאנר חנוכה קאי, ומשום טעמא דמסיק דנפיש נהוריה טפי. אבל לנר שבת פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר...

Approach 1: The Miracle

4. Shulchan Aruch Orach Chaim 673:1

כל השמינים והפתילות כשרים לנר חנוכה, ואף על פי שאין השמינים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות. הגה: ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר (מרדכי וכל בו ומהרי"ל), ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמינים שאורן זך ונקי; ונוהגים במדינות אלו להדליק בנר של שעוה, כי אורן צלול כמו שמן.

5. Maharil, Chanukah 3

היה [מהרי"ל] תוחב השמש למעלה מכל הנרות, וסימן לשום שפלים למעלה. עוד סימן שרפים עומדים ממעל לו, ר"ל ל"ו נרות חנוכה מלבד השמישים שמדליקין בהן הם השרפים יעמדו ממעל ה"ו. הדליק על שמן זית.

6. Kol Bo 44

המצוה המובחרת בשמן זית לפי שבו היה הנס

7. Food and Drink in Medieval Poland <http://www.reenactor.ru/ARH/PDF/Dembinska.pdf>

In both Western Europe and Poland, pork lard was the primary cooking fat. Where the French may have used olive oil, Poles used hemp or poppy seed oils instead.

8. Regional Cuisines of Medieval Europe https://en.wikipedia.org/wiki/Regional_cuisines_of_medieval_Europe

Olive oil was among the ubiquitous ingredients around the Mediterranean, but remained an expensive import in the north where oil of poppy, walnut, hazel and filbert was the most affordable alternative. Butter and lard, especially after the terrible blood-letting of the population during the Black Death, was used in considerable quantities in the northern and northwestern regions, especially in the Low Countries. Almost universal in middle and upper class cooking all over Europe was the almond, which was in the ubiquitous and highly versatile almond milk, which was used as a substitute in dishes that otherwise required eggs or milk, though the bitter variety came along much later.

9. Maharal, Ner Mitzvah pp. 24-25

ומפני כי ראיתי דברים שאנו נוהגים והם תמוהים אלי, יש לזכור אותם, והאיש החכם והנבון ומדקדק במצות יתבונן ויבחר את אשר נראה לו. האחד, מה שרוב עולם נוהגין לעשות נרות של שעוה להדליק בו, חוץ מן אותם המדקדקים להדליק בשמן זית מפני שהוא זכר לנס שנעשה בבית המקדש. כי לפי הנראה שהוא פסול לנר חנוכה לגמרי, דלא נקרא 'נר' כלל. רק זה נקרא 'נר', שנותנין השמן בכלי, ומניחים שם הפתילה, שזה נקרא 'נר', לא כאשר כורכין השעוה על הפתילה. וכן חלב שכורכין על הפתילה, לאו נר הוא, רק אבוקה...

כדאמרינן במדרש, דומים הצדיקים לפני השכינה כנר בפני האבוקה. ופירוש זה, כי הצדיקים יש להם נשמה זכה, שנקרא הנשמה נר, וכדכתיב (משלי כ, כז) "נר ד' נשמת אדם". ואין הנשמה, שהוא האור שמקבל הגוף מלמעלה, שולטת בכל הגוף... אבל מה שמקבל העולם כבוד השכינה, אין העולם מקבל רק דבר מה מכבודו, ואין יכול לקבל כל כבודו. והוא דומה לאבוקה, שהאור שולט בכל השמן, ואין השמן מקבל כל האור... וזהו הפרש שיש בין אבוקה לנר; שהנר אינו שולט בכלו...

שעוה - ומ"מ מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעוה דע"י השמן נעשה הנס:

Approach 2: The Mikdash

11. Talmud, Shabbat 21b

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל תמאז כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדיקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

12. Rambam, Mishneh Torah, Hilchot Megilah v'Chanukah 3:3

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים קקריאת המגילה.

13. Ramban, Commentary to Bamidbar 8:2

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ו), "אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם." והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו...

14. Raavad, Comment to Rambam's Hilchot Berachot 11:15

ואם יאמר כל מצוה שהיא מדבריהם אומר "על" שהיא כעין רשות, קשיא לי נר חנוכה! ואולי מפני שאין לה קצבה, שמהדרין מוסיפין וכן המהדרין מן המהדרין יותר, א"נ מפני שזו הברכה הוקבעה על הנרות שבמקדש שהן של תורה לפיכך עשאוהו כשל תורה...

The Challenge: What about R' Yehoshua ben Levi?

15. Rabbi Moshe Feinstein, Dibrot Moshe Shabbat I He'arah 23

ונראה שהטעם הוא משום דשמן זית שהוכשר למנורה שהוא כתיב כמעט שליכא עתה בזמנינו, שבני אדם אין משתמשיין בזה, והיה זה עשיה מיוחדת למנורה, לכן אין לנו השמן זית דהוכשר למנורה. ולכן סובר רבה דאין בסתם שמן זית חשיבות ומעלה לנר חנוכה.

16. Rashi to Menachot 66a **אמימר**

אמימר מני יומי ולא שבועי - אמר האי מניינא דהשתא לאו חובה הוא דהא ליכא עומר אלא זכר למקדש בעלמא הוא הלכך ביומי סגי.

17. Tosafot to Succah 29b **בעינן**

נראה דהיינו טעמא משום דיום ראשון דאורייתא בגבולין ושאר יומי דרבנן זכר למקדש, כדאיתא בריש לולב וערבה (לקמן דף מד.), הלכך בעיקר הלקיחה כגון ד' מינין, ולקיחה לכל אחד, תקון בשאר יומי כעין דאורייתא, וכן בהדר משום הדור מצוה, אבל בחסר ובשואל לא תקון.

18. Rashi to Megilah 18a **ופרסומי**

אף על פי שאין יודעין מה ששומעין, שואלין את השומעין ואומריין מה היא הקרייה הזו, ואיך היה הנס, ומודיעין להן.

19. Rabbi Shimon Sofer, Hitorirut Teshuvah 1:153

והנה הדר בין גוים נראה לי מחויב להדליק על פתח ביתו מבחוץ או בחלון הסמוכה דיתפרסם הנס בין הגוים שישאלו מאי הוא ויודע להם עי"ז המעשה ועיקר הנס ומקרא מלא הוא והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וכמה מקראות דמורים על זה דהקב"ה מדקדק על חילול שמו בין הגוים ועל קידוש שמו ביניהם.

20. Rashi to Shabbat 21b **ריגלא דתרמודאי**

שם אומה, מלקטי עצים דקים, ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור, וכשצריכין לעצים - יוצאים וקונין מהן.

Other oils

21. Meiri to Shabbat 21a

ממה שכתבנו למדת שנרות של שעוה מותרות לנר חנוכה ומ"מ נויי מצוה הוא לעשות בשמן אחר שהנס היה בשמן והוא שאמרו למטה "כל השמנים יפים לנר ושמן זית מן המובחר"